

Pastevectví sobů v Jamaloněneckém autonomním okruhu

Petr Kvíčala

ÚVOD

Pastevectví sobů patří mezi nejcharakterističtější tradiční hospodářské činnosti Původních malých národů (*Korennych maločislennych narodov*)¹ Jamaloněneckého autonomního okruhu. Kočovný způsob života pastevců se bez ohledu na změny ve společnosti zachoval do současných dnů v podstatě nezměněn. Tato hospodářská činnost je v případě tradičního způsobu života kombinována s rybařením, lovem a sběrem divoce rostoucích plodů. V závislosti od jednotlivých hospodářských typů převládá pastevecký element, či další hospodářské činnosti. Díky určité izolovanosti kočovníků se u národů, které se chovem sobů zabývají, ve výrazné míře také zachovala jejich svébytná materiální a duchovní kultura, která je do budoucnosti spjata s dalším rozvojem této hospodářské činnosti. Její zachování závisí na řadě faktorů, které jsou spjata i s vnější sférou, tedy zejména s podporou a přístupem státu. Následující práce vznikla na základě terénního výzkumu, který jsem v těchto oblastech provedl a věnuje se ekonomickému přínosu z hlediska Původních malých národů i z hlediska plánovaného zemědělského sektoru. Podrobně se věnuje tradičnímu kočovnému cyklu v průběhu roku, charakteristickému pro tundrový způsob chovu sobů. Dále se také zabývá ochotou pokračovat v tomto tradičním způsobu života a též vlivům se kterými se kočovníci setkávají, zejména jejich vztahu s těžebními společnostmi, které v oblastech jejich tradičního života působí. Z nejzásadnějších problémů, kterým se práce rovněž zabývá, je nedostatečná regenerace pastvin z důvodu razantního zvýšení počtu sobů.

1 Vymezení stanovuje Federální zákon 82-FZ *O garancích práv Původních malých národů Ruské federace* ze dne 30. dubna 1999. Kritéria pro vymezení těchto národů obsažená zákonem jsou: žít v oblastech tradičního života svých předků, zachovávat tradiční způsob života a hospodářství, počet příslušníků daného národa musí být méně než 50 000 a posledním jmenovanou podmínkou stanovenou zákonem je sebeurčení etnické skupiny. Naplněna musí být všechna jmenovaná kritéria.

OPEN ACCESS

DĚLENÍ A CHARAKTERISTIKY CHOVU SOBŮ

Základní dělení chovu sobů je na tundrový a lesní způsob. Pro lesní chov jsou typické následující rysy: malý rozměr stád, polovolné pasení stáda, dojení samic a někdy způsob jízdy na sobech, které se zachovalo „...téměř beze změn u současných Tuvinců a Tofalarů, částečně i u Selkupů a lesních Něnců“.² Typ tundrového chovu bývá považován za typ pozdější a je spojován s postupem do oblastí tundry, kde si jiné podmínky vyžádaly nové, inovativní postupy. Pro tundrový způsob chovu je v Jamaloněneckém autonomním okruhu typické zapřahání sobů za saně, spojování stád v některých obdobích a celoroční hlídání stád.

Další způsob dělení se soustřeďuje na mobilitu. V případě takového dělení jsou tři kategorie: kočovný, polokočovný a domácí způsob vedení hospodářství. Je pochybitelné, že toto rozdělení je pouze orientační. Domácí způsob vedení hospodářství se soby byl, např. podle S. V. Kerelli³, způsob hospodaření ruského obyvatelstva. „Někteří etnografové nazývají „domácím“ pastevectvím sobů to, které je viditelné u východních Chantů, lesních Něnců a Selkupů“.⁴ Mezi tyto autory patří například N. V. Lukina⁵, nebo A. V. Golovněv.⁶ Polokočovný způsob je typický tím, že ve většině případů se stádo v letním období volně pase bez hlídání, protože ti, kteří ho praktikují, se v létě usazují a zabývají intenzivním lovem a zpracováním ryb. Tímto způsobem polokočovný způsob vymezuje např. E. D. Prokofjeva.⁷ Po skončení léta a aktivního rybolovu začíná kočování. Se soby se kočuje až do následujícího léta, kdy se stádo opět nechá volně vypásat a začíná rybolov. „S počátkem období, kdy začíná padat sníh, shromažďují soby, kočují s nimi na pastvinách a rovněž se při tom zabývají lovem. Tento typ pastevectví sobů je považován za nejstarší“.⁸

Mezi základní rysy tundrového způsobu chovu patří velký počet sobů ve stádě (v průměru od 500 do 6000 kusů zvířat); celoroční využití sobů jako transportního prostředku a to konkrétně formou zapřahání za *narty*⁹; celoroční hlídání stád, ke kte-

2 „... počti bez izmeněnija u sovremennych tuvincev i tofalarov, častično u sel'kupov i lesnych něncev“. JUŽAKOV, A. A. — MUCHAČEV, A. D. *Etničeskoje oleněvodčestvo zapadnoj Sibiri: Něněckij tip*, Novosibirsk 2001, s. 14.

3 KERELLI, S. V. *Izbennoje oleněvodstvo i jeho značenijsje v sel'skom chozjajstve*, Petěrburg 1919.

4 „Někotoryje etnografy nazývajut „izbennym“ oleněvodstvom vostočnych chantov, lesnych něncev i sel'kupov“. JUŽAKOV, A. A. — MUCHAČEV, A. D. *Etničeskoje oleněvodčestvo zapadnoj Sibiri: Něněckij tip*, Novosibirsk 2001, s. 14.

5 LUKINA, N. V. *Formirovanije mat'erial'noj kul'tury chantov: Vostočnaja grupa*, Tomsk 1985.

6 GOLOVNĚV, A. V. *Istoričeskaja tipologija choz'jajstva narodov Severo-Zapadnoj Sibiri*, Novosibirsk 1997.

7 PROKOF'JEVA, Je. D. *Oleněvodčestvo tazovskich sel'kupov, Mat'erial'naja kul'tura narodov Sibiri i Severa*, Leningrad 1976, s. 139–155.

8 „S nastuplenijem sněžnogo perioda oleně sobirajut do vesny kočujut s nimi po pastvam, zanimajas' ochotnič'im promyslom. Etot tip oleněvodstva sčitajetsja naiboleje drevnim“. JUŽAKOV, A. A. — MUCHAČEV, A. D. *Etničeskoje oleněvodčestvo zapadnoj Sibiri: Něněckij tip*, Novosibirsk 2001, s. 14.

9 *Narty*: saně. V Jamalo-Něneckém autonomním okruhu je toto slovo používáno všemi etnickými skupinami.

rému se využívají i psi; daleké meridionální sezónní kočování a v neposlední řadě i shromažďování stád v letním období.

Přístup k dělení různých typů pastevečtví se postupně měnil. B. G. Bogoraz-Tan¹⁰ dělil pastevečtví sobů podle směřování na severní tundrové pastevečtví s velkými stády a využitím transportní jízdy na saních a na jižní tajgové pastevečtví s malými stády a jízdou na sobech. Kromě toho dělil pastevečtví na západní, ve kterém se používali pastevečtí psi, a východní bez použití psů. G. I. Karev¹¹ dělil pastevečtví sobů na Sámské, Kominěnecké, Tunguzojakutské a Čukotskojakutské. Tímto se do dělení pastevečtví začínají dostávat etnické termíny. Podle dělení A. V. Golovněva¹², který se zaměřil i na typologii pastevečtví sobů v Západní Sibiři, se v této oblasti jedná o 1) tundrové pastevečtví s velkými stády, kterým se zabývají Něnci a Severní Chantové. Trasy kočování podle něj dosahují délky až 1000 km, stáda mají velikost od 400 kusů. Variantou je, podle A. V. Golovněva, rovněž pobřežní tundrové pastevečtví s malými stády; 2) lesotundrové pastevečtví, ve kterém stáda mají rozsah do 100 kusů a v případě spojování stád až 400 kusů. Rozšíření tohoto typu vidí v oblastech od Uralu k Jeniseji a to u Chantů a Něnců. Trasy kočování zde dosahují 500 km. I zde je jako u prvního jmenovaného typu pastevečtví zásadnější než ostatní typy obživy (tedy rybářství, lov a sběračství); 3) tajgové pastevečtví, ve kterém rozměr stáda nepřesahuje 100 kusů, ale obvykle se pohybuje mezi 10–30 kusy.

INOVAČNÍ PRVKY TRADIČNÍHO KOČOVNÉHO ŽIVOTA

V průběhu staletí se tradiční způsob života kočovníků příliš neměnil a metody kočování a chov sobů zůstávaly stejné, nebo se přinejmenším výrazně neodlišovaly. Stejně tak tomu bylo i s prostředky, které byly při tomto způsobu života využívány. I přesto, že zde život zůstal v některých základních rysech stejným, do tradičního způsobu života byly vneseny inovační techniky a prostředky. Vakcinace sobů byla zavedena okolo roku 1913 a v období socialistického hospodářství byla úspěšně a efektivně rozšířena. V současné době se sobi očkují proti *antraxu*, tedy sněti slezinné, a psi jsou očkováni proti vzteklině. Očkování probíhá v období června a je očkována významná část sobů. Víceméně pravidelná inventarizace sobů začala probíhat v roce 1929. V souvislosti se socialistickým hospodářstvím se chov okolo roku 1930 začal výrazně silněji orientovat na spotřební výrobu. Bonifikace sobů je také spojena s rokem 1930. Roku 1957 začíná být využíváno radiové spojení jednotlivých „sobích brigád“. Toto spojení je využíváno i v současnosti. Kočovníci, kteří žijí samostatným způsobem života v tundře, ale tyto přístroje mít nemusí. V posledních letech se ze strany orgánů autonomního okruhu rozšiřuje také dotování satelitních

10 BOGORAZ-TAN, B. G. Oleněvodčestvo: Voznikovenije, razvitije, perspektivy, *Problema proischoždenija domašnich životnych*, Leningrad 1933, s. 219–251.

11 KAREV, G. I. Voznikovenije i razvitije severnogo oleněvodstva, *Magadanskij oleněvod*, Magadan 1963, s. 48.

12 GOLOVNĚV, A. V. *Istoričeskaja tipologija choz'jajstva narodov Severo-Zapadnoj Sibiri*, Novosibirsk 1997.

telefonů. Pro kočovníky přišla roku 1961 další inovace: výplata za práci při pasení sobů ve formě peněz. V souvislosti s rozpadem Sovětského svazu výplata v penězích opět mizely a nastoupila osvědčená směna naturáliemi. Roku 1961 byly zavedeny dotace na prodej sobího masa. S rokem 1962 je také spojena inovace příkrmování sobů speciálními kombinovanými krmivy. Počátek částečného využívání sněžných skútrů místo zapřahání sobích býků v zimním období se váže k roku 1976. Další inovací bylo řezání a následné využití sobího paroží a to od roku 1982. Prvků, které jsou včleněny do chovu sobů, je pochopitelně více.

SOBI: SCHOPNOSTI, VÝZNAM A POTENCIÁL

Pro kočovníky má v jejich životě zásadní roli sob. Je to odolné, vytrvalé a rychlé zvíře, které je dokonale přizpůsobeno k životu v drsných a nehostinných tundrových krajích. Co se týče schopností tohoto zvířete, byla prováděna celá řada testů. Jak uvádí A. D. Muchačev: „při zkouškách čtyři sobi, zapřažení za narty, urazili vzdálenost 1600 metrů za dvě minuty čtyřicet sekund a vzdálenost 3200 metrů za pět minut dvacet sekund ... se stejnými nartami urazili, po uježděné zimní cestě 45 km dlouhou cestu za jednu hodinu a třicet minut, vzdálenost 85 kilometrů — za tři hodiny. ... Po dobré zimní cestě je sobí spřežení za den schopno ujet vzdálenost 200–250 kilometrů“.¹³

V Ruské federaci je více než 300 milionů hektarů pastvin vhodných pro výpas sobů.¹⁴ V Jamaloněneckém autonomním okruhu je 47 milionů hektarů pastvin v tundrové zóně. Jedná se o obrovská teritoria a vzhledem k možnostem, které se díky tomu skýtají, se v některých regionech o sobech uvažuje jako o jedné z možností samozásobení z místních zdrojů, a to v souvislosti s posílením vnitřní potravinové bezpečnosti pro případ krize. V dalším rozvoji tedy můžeme očekávat pravděpodobné posílení podpory chovu sobů a s tím související dotace v tomto zemědělském sektoru. Role Původních malých národů by v takovém případě byla zásadní.

Cílem chovu sobů jako hospodářské činnosti, je jejich chov na maso nicméně pro kočovníky má sob daleko širší využití. Bez nadsázky bychom soby mohli označit za svět sám o sobě. Je to základní realie života kočovníků v tundrových a lesotundrových krajích. „Sob je pro Něnce vše. Sob je potravou, sob je oděvem, sob je obydlím. Sob je transportní prostře-

¹³ „v ispytanijach čtyre olenja, zaprjažennye v legkovuju nartu, prochodili distanciju 1600 m za dve minuty sorok sekund, a rasstojanije v 3200 metrov za pjat' minut dvadcat' sekund. ...takaja že uprjažka po zimnej najezženoj doroge prochodila put' v 45 km za odin čas tridcat' minut, a rasstojanije v 85 kilometrov — za tri časa. ... Po chorošej zimnej doroge olen'ja uprjažka za sutki sposobna projti rasstojanije v 200–250 killometrov“

JUŽAKOV, A. A. — MUCHAČEV, A. D. *Etničeskoje olen'vodčestvo zapadnoj Sibiri: Něněckij tip*, Novosibirsk 2001, s. 14.

¹⁴ KRYLATYCH, E. N. (rukovoditel' projekta) *Naučnyj otčet po tēme „Sostojanije i perspektivy razvitija agroproduolstvennogo kompleksa rossijskich arktičeskich tērritorij (na primere Jamalo-Něněckogo avtonomnogo okruga)“*, *Meždunarodnaja eněrgoekologičeskaja programma „eněrgija Arktiki“*, dostupné z: <<http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>>, s. 11, [2013].

dek“, vypočítává mi při našem setkání prezident světové asociace chovatelů sobů Chorola Dmitrij Ottovič a pokračuje dále: „Sob je také prostředkem směny, zdejšími „zlatem“. Sobi jsou předmětem hrdosti i pýchy. Mezi nimi se Něnci rodili i umírali odnepaměti“.

Sobi, kteří se chovají v Jamaloněneckém autonomním okruhu jsou něnecké plemeno. Něneckí sobi se nesesdlají, ale pouze zapřahají za narty.

Jak jsem již uvedl, základním hospodářským cílem chovu sobů je maso. Další cenovou surovinou jsou *panty*, tedy výrostky parohů, které ještě nezkostnatěly. Ty se řezou a používají pro léčebné účely. Pro domácí účely se využívá kůže i srst. Šijí se z ní *čumy*, oděvy a obuv. Dále se využívá na skluznice tradičních lyží. Z kůže se rovněž připravovaly *arkany*¹⁵ a celá řada dalších předmětů. Šlachy nachází v domácím prostředí také své využití. Obsah vitamínů ve sto gramech masa sobů „je dostatečný pro zabezpečení denní potřeby člověka“.¹⁶

V roce 2013 bylo v JANA O zpracováno 2420 tun sobího masa.¹⁷ V regionu se staví nová jatka. „Polovina veškeré produkce je ze závodu *Jamalskie oleni*. Na jatkách závodu bylo zpracováno 1234 tun masa porážkové váhy. Z toho ve vesnici Jar-Sale — 493 tun, ve vesnici Juribej — 391 tun, ve vesnici Se-Jacha — 350 tun“.¹⁸ Výrobní komplex *Jamalskie oleni* je schopen zpracovat 360 sobů denně, ročně 20 000 kusů. I z těchto čísel si můžeme udělat určitou představu o možnostech a budoucnosti chovu sobů a spolu s tím, jaké možnosti to pro příslušníky Původních malých národů představuje.

ROČNÍ KOČOVNÝ CYKLUS V TUNDŘE

Dnešní tundroví kočovníci v Jamaloněneckém autonomním okruhu migrují po podobných trasách, jako to dělali jejich předci. Velká část z nich celoročně kočuje na sever a opět se vrací na jih. V zimním období kočují v jižních oblastech svých tras. S příchodem jara, pozvolným oteplováním a táním sněhu putují stále dále a dále na sever. Výjimku tvoří např. kočovníci v některých rajónech Priuralského regionu, kde jejich trasy určují údolí Uralu. Kočovníci Jamalského rajónu se v zimním období nachází i v lesotundře jižně od města Salechard. Počátkem dubna se obvykle zdržují v okolí tohoto města, ale již v průběhu tohoto měsíce překračují zamrzlý Ob nebo Obský zá-

15 *Arkan*: obdoba lasa.

16 „*dostatočno dlja obespečenija sutočnoj potrebnosti čeloveka*“. KRYLATYCH, E. N. (rukovoditel' projekta) Naučnyj otčet po tème „Sostojanije i perspektivy razvitija agroproduolstvennogo kompleksa rossijskich arktičeskich těrritorij (na primere Jamalo-Něneckogo avtonomnogo okruga)“, Meždunarodnaja eněrgoekologičeskaja programma „eněrgija Arktiki“, dostupné z: <<http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>>, s. 12, [2013].

17 „*Polovina vsego proizvodstva prichoditsja na predprijatije „Jamal'skije oleni*“. *Na ubojnych punktach predprijatija zagotovleno 1234 tonny mjasa v ubojnom vese. V tom čisle, na punktě v sele Jar-Sale — 493 tonny, v poselke Juribej — 391 tonna, v sele Se-Jacha — 350 tonn*“. Děpartment APKTiP JaNAO: Něsmotnja na něblagoprijatnye pogodnye uslovija, na Jamale nabljudajetsja ustojčivij rost ob'jegov zagotovki oleniny. Prošlogodnije pokazatelji prevyšeny na 220 tonn, dostupné z: <<http://yamalagro.ru>>, [2014].

18 *Ibid.*

liv a vydávají se na svoji každoroční cestu na sever. Jejich život je v neustálém pohybu. Cesta, po které se pohybují je v podstatě každoročně stejná. Po trase, po které se vydávají na sever se zase vrací do jižních oblastí a díky tomu mohou v průběhu pozvolného oteplování část svých věcí zanechávat na vyvýšených suchých návrších. Při svém návratu si je opět vyzvednou a znovu využijí s nástupem zimy.

V průběhu roku tundrových kočovníků v Jamaloněneckém autonomním okruhu je nejnáročnější zimní období. Velmi nízké teploty (např. v průběhu zimy roku 2005–2006 teploty na Jamalu dosahovaly až -60°C), téměř stálá temnota a velmi časté sněžné bouře. Kromě toho bývají v zimním období stáda sobů častěji napadána šelmami. V tundře je pro soby skrovné množství potravy a je také velmi obtížné se k ní dostat. Počátkem zimy se stáda pasou v údolích řek a jiných místech, kde později bude tak silná vrstva sněhu, že další pastva zde bude nemožná. Proto se přesouvají do lesotundry a lesů, kde je potrava sobům snadněji dosažitelná a kde je jí také více. Tento problém se například projevil počátkem roku 2014. Díky zmrznutí povrchu a následnému silnému sněžení se sobi skrz velkou vrstvu sněhu nemohli dostat k potravě a byly hlášeny ztráty sobů hynoucích hladu v řádech tisíců. Orgány autonomního okruhu se v takovém případě ztráty snaží minimalizovat rozvozem krmných směsí. V nejproblematictější situaci se v tomto roce ocitla stáda, která odkočovala do tundry. U stád, která se zdržovala v lesích a lesotundře, byla situace výrazně příznivější.

V lesních oblastech je potravou zejména *jagel* (druh lišejníku rodu *Cladonia*), který je vysoce výživný. Mimo jagelu jsou to ještě zelené ostřice a jiné traviny. V lesích také nebývají tak silné mrazy a navíc poskytují určitou ochranu před zimními bouřemi. Kromě toho je sobům poskytována sůl a to zejména v druhé polovině zimy. Začátkem zimy bývá strategie při pastvě stáda následující: stádo se během dne víceméně volně rozprostře po poměrně širokém území a na noc se před útoky šelem zase shromažďuje a hlídá na jednom místě. Strážci v noci stádo stále objíždějí a nejvíce se zdržují na návětrné straně, ze které útoky šelem přicházejí nejčastěji. Ke konci zimy bývá postup pastvy opět jiný a opět se zcela logicky přizpůsobuje přírodním podmínkám. Sníh bývá pevný a pro zvířata může tvořit nepřekonatelnou krustu. Stádo bývá v tundře vyváděno na vyvýšená prostranství, kde je sněhu méně. K libovolnému transportu, ať již se jedná o přesun celého stáda, nebo pouze o přihánání některé jeho zatoulané části, je nejprve zapotřebí odchytit býky určené k zapřahání za narty. V současné době se však používají i sněžné skútry a v případě, že nastává krizová situace a sobi bývají nedostatkem potravy zesláblí, orgány jako podporu rozváží doplňkové zásoby paliva do sněžných skútrů. Ty však nemají všichni kočovníci. Při jakémkoli pohybu stáda a změnách pastvin vyjíždí nejdříve *brigádýr*.¹⁹ Hodnotí možnosti pastvy ať již z hlediska kvality, nebo z hlediska délky jejich potenciálního využití. Sobi část rostlin na pastvinách zkonzumují, daleko větší část však vydupou.

Začátkem března probíhá oddělení reprodukční části stáda od nereprodukční. Stádo je rozděleno na dvě skupiny. První skupinu tvoří březí samice *váženky*²⁰, pak následuje zbytek stáda. Důvodem tohoto uspořádání je snaha nezneklidňovat březí samice. Druhá

¹⁹ *Brigádýr*: slovo, které označuje mistra nebo vedoucího pracovní skupiny. Termín je odvozen od brigády, která může mít nejen vojenský, ale i pracovní charakter.

²⁰ *Váženky*: samice, které jsou starší dvou let.

část stáda, transportní, je daleko pohyblivější. Rozdělení má pozitivní vliv na úspěšné rozmnožování sobů. Ze stejného důvodu se při hlídání stáda omezuje používání psů, kteří se využívají téměř výlučně pro práci s transportní částí stáda. Pro úspěšné otelení je klidný průběh zimního období velmi významný. Pakliže zima proběhla bez stresů a stádo bylo úspěšně krmeno, jsou zcela pochopitelně výsledky otelení lepší a přírůstek stáda významnější. Telata také bývají silnější a zdravější. Při užití pastvin se proto reprodukční část stáda převádí na jejich nejlepší části. Příklad jara znamená zejména přechod ze zimních pastvin na pastviny, kde bude probíhat zabřeznutí. Je důležité přejít na nové a čerstvé pastviny. Přes nepřilíš široké, avšak hluboké vodní překážky, bývá často stavěn jakýsi provizorní můstek, přes nějž je stádo úspěšně převedeno. Sobi sice dobře plavou, ale i tak bývá přechod některých toků problémem. Kočovníci s sebou často vozí loďky, s jejichž pomocí veškeré věci převážejí na druhý břeh. Pohyb stáda je tím ale na dlouhou dobu zdržen. Stádo v tomto období postupuje pomalu. Není schopné dělat velké pochody, neboť březí samice jsou již měsíc před samotným otelením a není možné přepínat jejich síly. Musí se tedy pohybovat plynule a odpočinku samic se musí věnovat dostatečný čas. Pasení stáda je v tomto období ztěžováno každodenním táním sněhu a jeho opětovným nočním zamrznáním. Vzniká tím silně zmrzlá vrstva, kterou sobi jen velmi těžce pronikají k travinám. Na jižních svazích se ale začínají objevovat zelené plochy, které jsou často vyhledávány a využívány ke spásání. Naopak pastevcí se vyhýbají místům, kde by mohl být zvýšený průtok vody, způsobený probíhající táním sněhu. Vyhýbají se také rozsáhlým prohlubním, ve kterých se voda shromažďuje, aby se snížilo riziko fyzického přepínání mládat nebo jejich podchlazení. Období otelení je nanejvýš namáhavé a z toho důvodu v tomto období stádo hlídá více pastýřů. Někteří určují směr a tempo stáda, jiní jsou za stádem a pomáhají novým nebo právě se rodícím zvířatům. Minimálně v této době stádo hlídají dva pastýři. V období po otelení je velmi důležité, aby samice měly kvalitní stravu, která zlepšuje tvorbu mléka, tolik potřebného pro mládata. Stádo se s ohledem na mládata nemůže přesunovat příliš rychle. Pastýři se starají o to, aby mladá telata neprochladla, i o to, aby k sobě některé váženky vůbec připustily telata. V některých případech může mláďe soba vyrůst v čumu.²¹ Takový sob se nazývá *avka*. V jarním období také začíná cvičení a přivykání zvířat k těžké práci za nartami. S růstem první zeleně se pastýři snaží dokrmit stádo po zimě a k tomu využívají rovná prostranství kolem řek. Zvířata potřebují co nejdříve nabrat váhu a to ještě před tím, než začne hromadné rojení bodavého hmyzu. V tomto období stádo kromě velkých šelem napadají i orli a polární lišky. V období jarních prací se sobi sčítají a očkují na *antrax* (snět slezinná). Psi se ve stejnou dobu očkují proti vzteklině. Sobům již začínají růst parohy, které se před ztvrdnutím a zrohovatěním uřezávají pro potřeby farmaceutického průmyslu a východní medicíny.

Plochy vhodné pro jarní pastvu jsou níže položené a často také velmi bahnité. Pro pastvu sobů se využívají tak časně na jaře, jak je to jen možné. Později, v okamžiku hromadného rojení hmyzu, se totiž stanou nevyužitelnými. Po završení jarních prací musí stádo překonat velké vzdálenosti, které je dělí od letních pastvin. V krátkém období léta za polárním kruhem se často chovné a transportní části spojují do jednoho

21 Čum: typické tradiční přenosné kónické obydlí Němců, ale i jiných národů. Obdoba severoamerického tee-pee.

stáda. Ve dnech, kdy se hromadně vyrojí hmyz, jsou stáda vyvedena z nižších bahnitých dolin na rovná a vyvýšená větrná místa. Na těchto místech je nepříjemného hmyzu podstatně méně. I tak se ale pastýři snaží bránit stádo před hmyzem i jinými prostředky. Jsou zapalovány dýmající ohně a dým se pro soby i lidi stává alespoň částečnou ochranou. K zahánění hmyzu se někdy využívají také speciální dýmovnice. Největší koncentrace hmyzu trvá naštěstí pouze několik dní, poté množství hmyzu opadá. Z ekonomického důvodu v těchto dnech pastýři odvádějí stádo na místa s výrazně horší potravou. Soby se díky útokům hmyzu příliš nesoustředí na potravu a v místech, kde se právě nacházejí, pastviny v naprosté většině vydoupou. V případě, že by se v těchto dnech stádo nacházelo na vysoce hodnotných pastvinách, by velká část z nich přišla nazmar. Uhlídat stádo v průběhu hlavního rojení hmyzu je složité. V těchto dnech se to pastýřům daří jen za pomoci psů.

V létě na stádo také dohlíží pastýř, který ho objíždí na nartách, které se používají v průběhu celého roku. Po odtání sněhu se za narty zapřahá o zvíře více. V průběhu hlídky, kdy pastýř objíždí stádo na nartách, je zcela nezbytné několikrát vyměnit tažné býky. Může to být i pětkrát až šestkrát. V létě, po skončení rojení hmyzu, se často kočuje „nalehko“, tedy bez čumu. Pastevci zanechávají letní čum nastálo na jednom místě a odcházejí pouze s nejnepotřebnějším vybavením a zásobami se stádem. Po určité době se vrací, doplňují zásoby a opět odcházejí. Stádo se v tomto období pase na velmi vydatných pastvinách. Kočovníci využívají dva druhy čumů — letní a zimní. Počátkem letního období zanechávají v průběhu cesty zimní vybavení na suchých vyvýšených místech pečlivě zabalené a pokračují v cestě dále na sever pouze s letním vybavením a jen s letním čumem. Když se vrací zpět na jih, vyzvedávají si cestou své zimní vybavení, neboť již nastupuje doba, kdy tohoto vybavení bude nezbytně zapotřebí. Z hlediska transportních možností kočovníků se jedná o velice praktické řešení.

Někteří pastevci v současnosti ale poukazují na to, že přicházejí na místa, na kterých se již páslo jiné stádo a objevují se problémy s nedostatečnou pastvou. Pastviny se podle některých názorů již nestačí plnohodnotně obnovovat. V některých oblastech se počet sobů zvýšil takovým způsobem, že se začíná objevovat nový problém, a to nedostatečná regenerace pastvin. „Jediný rajón, kde je otázka pastvin palčivou, je Jamaloněnecký autonomní okruh, kde počet sobů stále roste. Ale i tak podrobnější analýza ukazuje významný nedostatek pastvin je viditelný zejména ve dvou rajónech — v Jamalském a Tazovském. Zde se nachází více než 70 % stád sobů a pouze 35 % krmných zdrojů pastvin JANA O. V Jamalském rajónu počet sobů převyšuje schopnost živit stáda o 87 % a v Tazovském — o 31%. ... V Priuralském, třetím nejvýznamnějším rajónu z hlediska pastevectví sobů, počet stád odpovídá možnostem pastvin“.²²

22 „Jedinstvennyj region, gde vopros o pastbiščach stoit ostro — eto Jamalo-Něněckij avtonomnyj okrug, gde pogolov' je oleněj postojanno rastět. Odnako, boleje dětal'nyj analiz pokazyvajet, čto značitěl'nyj něđostatok pastbišč nabljudajetsja zděs' tol'ko v dvuch rajonach — Jamal'skom i Tazovskom. Zděs' nachoditsja boleje 70% pogolov'ja oleněj i tol'ko 35% kormovyh resursov pastbišč JaNAO. Faktičeskoje pogolov' je oleněj prevyšajet rasčetnuju olenějemkost' v Jamal'skom rajoně na 87%, a v Tazovskom — na 31%. ... V tret'jem po značeniju oleněvodčeskom rajoně — Priural'skom — pogolov' je sootvetstvujet rasčetnoj olenějemkosti“. KLOKOV, K. B. Problemy oleněvodčestva: Pastbišče, dostupné z: <<http://rangifer.org/problems.shtml>>, [2014].

V průběhu letní pastvy se musí pečlivě hlídat, aby nedošlo ke ztrátám slabších zatoulaných kusů. Na některých křovinatých úsecích se slabší kusy mohou ztratit. Přes tato místa se opětovně prohání stádo a ztracené kusy se k němu připojují. Kvalita letní pastvy je velmi důležitá, neboť významně ovlivňuje říji.

Podzim je zde nejkldnější obdobjím. Stádo je klidné a pro pastvu se využívají různá místa. Na podzim již není téměř žádný hmyz obtěžující zvířata a je pro ně mnoho kvalitní potravy. Pastevci ponechávají stádo v klidu jak je to jen možné a psi se používají pouze ve velmi omezené míře. Také počasí může být ještě velmi teplé a slunečné. Podzimní pastviny jsou nížinné plochy bohaté na vodu s různými křovinatými zarostlými místy a osikovými bahništi. Stáda také bývají krmena na plochách, ze kterých odtekla jarní voda a na místech vyschlých jezer. Využívány jsou spíše severní svahy. V této době se sobi také často živí houbami, kterých zde bývá velké množství. Pro soby jsou houby oblíbenou potravou. V případě, že se zvířata vykrmují houbami, je tato strava kombinována s jagelem. Stádo je klidné a z toho důvodu se příliš nerozsbíhá. Koncem srpna začínají pastevci vybírat *chory*, tedy samce starší tři let, kteří jsou určeni ke krytí. Přibližně je vybrán jeden chor na 15–20 samic. Býkům, kteří jsou vybráni, se často upravují rohy pilováním. Důvodem je snaha předejít zraněním, k nimž by mezi samci mohlo dojít v průběhu jejich soupeření během říje. I na podzim je třeba pečlivě hlídat stádo před predátory, v tomto období nejvíce před vlčími smečkami. Hlídky bývají zesilovány zejména během nocí, kdy jsou útoky vlků nejčastější. Temné podzimní noci za polárním kruhem ztěžují hlídání. Podle některých informátorů se obtížnost hlídání někdy řeší tím, že se na soby, kteří se zdržují na okraji stáda, připevňují zvonky. Jako v každém období, i v tomto je nezbytné pečlivě volit trasu, tempo pohybu a pastviny. V průběhu podzimních prací je celé stádo spočítáno, vybírají se sobi určeni pro transport a také část stáda, určená na maso. Jsou dvě skupiny zvířat určených na porážku. První skupinou jsou sobi, kteří jsou slabí, nemocní, jaloví, nebo příliš staří. Druhou skupinou jsou naopak sobi, kteří jsou dobře vykrmeni. Stádo se stává celkově více silným, životaschopným, pohyblivým, a z hlediska chovu nadějnějším.

NÁRŮST POČTU SOBŮ V JANA O

Celkově se stáda sobů v Ruské federaci od zániku Sovětského svazu zmenšila. Jedinou výjimku tvoří Jamaloněnecký autonomní okruh, kde počet sobů v roce 2013 činil přibližně 700 000. „V současné době se na teritoriu JANA O vypásá přibližně 700 000 sobů, 46 % z nich je ve vlastnictví zemědělských podniků a občin a 54 % z nich je v soukromém vlastnictví pastevců sobů“.²³ V roce 1927 byl počet sobů v JANA O 262 000,

²³ „V nastojaščeje vremja na těrritorii JANA O vypasajetsja okolo 700 tysjač oleněj, iz nich 46 % nachoditsja v sel'skochozajstvennyh predprijatijach i oleněvodčeskich obščinach, a 54 % v sobstvennosti oleněvodov-častnikov. Ježegodno v okruge zabivajetsja porjadka 75 tys. oleněj“. Děpartament APKTiP JaNAO: Něsmotrja na něblagoprijatnye pogodnye uslovija, na Jamale nabljudajetsja ustojčivij rost ob'jemov zagotovki oleniny. Prošlogodnije pokazatěli prevyšeny na 220 tonn, dostupné z: <<http://yamalagro.ru>>, [2014].

v roce 1991 — 490 500 kusů. Od roku 1927 se zde jejich množství zvětšilo o více než 438 000 kusů a od rozpadu Sovětského svazu je nárůst sobů o 210 000 kusů.²⁴

Zároveň ale patří Jamaloněnecký autonomní okruh mezi místa, kde se v Ruské federaci nejrychleji rozvíjí těžební průmysl díky zdejším zásobám plynu a ropy. Poměrně často uváděné tvrzení, že nárůst těžebního průmyslu znamená zmenšování stád, zde tudíž není podloženo. Na Jamalu se těží 14 % ropy a 91 % veškerého plynu Ruské federace a přesto se zde počet sobů zásadně zvyšuje.

PŮVODNÍ MALÉ NÁRODY V JANAO A PASTEVECTVÍ SOBŮ

Z Původních malých národů, jak jsou vymezeny Federálním zákonem № 82-FZ *O garancích práv původních malých národů Ruské federace*²⁵ ze dne 30. dubna 1999, se v JANAO pastevectvím sobů zabývají nejvíce Něnci a dále potom Chantové. Jediným dalším etnikem, které je na základě tohoto zákona v JANAO uznáno jsou Selkupové. Kromě toho byla do úrovně Původních malých národů v tomto okruhu upravována práva Komi-Zyrjanům a to na základě Koncepce rozvoje Původních malých národů Severu v JANAO.²⁶ „Ustanovení této koncepce se vztahuje na Komi-Zyrjanů žijící v Jamaloněneckém autonomním okruhu, z nichž většina vede tradiční způsob života a zabývá se tradičním způsobem hospodaření“.²⁷ Ti sice nepatří mezi Původní malé národy tak, jak jsou definovány zákonem, který je vymezuje, ale jsou v tomto okruhu menšinou, jejíž mnozí příslušníci se zabývají tradičním způsobem života. „V okruhu je 5746 příslušníků Komi-Zyrjanů, kteří jsou spjati s výkonem tradičních hospodářských činností“.²⁸ Počet příslušníků Původních malých národů je v JANAO 39 765²⁹; 95 % příslušníků Původních malých národů stále žije mimo města.³⁰ 40 % z celkového počtu vede kočovný způsob života.³¹ V tundře s nimi kočuje více než čtyři tisíce dětí,

24 Jamalstat: Dostupné z: <<http://yamalstat.gks.ru/>>, [2014].

25 *Feděral'nyj zakon ot 30 aprelja 1999g. № 82-FZ O garantijach prav korennych maločislennyh narodov Rossijskoj Feděracii.*

26 „*Koncepcija razvitija Korennyh maločislennyh narodov Severa v Jamalo-Něněckom avtonomnom okruge*“. Utvržděna postanovlenijem Gosudarstvennoj dумы Jamalo-Něněckogo avtonomnogo okruga ot 23. 2. 2000 g.

27 „*Položenija nastojaščej koncepcii rasprostranjajutsja na komi-zyrjan, proživajuščich v Jamalo-Něněckom avtonomnom okruge, osnovnaja čast' kotorych vedět tradicionnyj obraz žizni i zanimajetsja tradicionnym chozjajstvovanijem...*“. Feděral'nyj zakon ot 30 aprelja 1999g. № 82-FZ *O garantijach prav korennyh maločislennyh narodov Rossijskoj Feděracii.*

28 „*V okruge 5746 čel. komi-zyrjan, korni kotorych svjazanny s veděnijem tradicionnogo chozjajstvovanija*“. Ibid.

29 Jamalstat: údaj k lednu 2012. Dostupné z: <<http://yamalstat.gks.ru/>>, [2013].

30 KRYLATYCH, E. N. (rukovoditel' projekta) *Naučnyj očet po těme „Sostojanije i perspektivy razvitija agroprodovolstvennogo kompleksa rossijskich arktičeskich těrritorij (na primere Jamalo-Něněckogo avtonomnogo okruga)“*, *Meždunarodnaja eňergoekologičeskaja programma „eňergija Arktiki“*, dostupné z: <<http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>>, s. 25, [2013].

31 Ibid.

z toho přibližně pět set do věku jednoho roku.³² Největší počet kočovníků, jedenáct tisíc, žije v Jamalském rajónu. V autonomním okruhu se nachází přibližně tři tisíce sobích brigád.³³

Téměř všechny děti ze smíšených rodin, kdy jeden rodič patří mezi Původní malé národy, se hlásí k etnické příslušnosti těchto národů. Důvody jsou racionální. Legislativa, která na podporu Původních malých národů vznikla a dává jim doplňková práva a privilegia, tímto prakticky také ovlivňuje sebeurčení. Vliv na výběr etnické příslušnosti má v takovém případě vnější faktor.

Část dětí, které navštěvují internátní školy, v rámci kterých mají vysokou míru „blahobytu“, si nyní jen velmi těžko dovede představit život kočovníků. „Po získání vzdělání v internátní škole si děti často nepřejí vrátit se do tundry k „těžkému“ a „jednotvárnému“ kočovnému životu, kde se o sebe a o svou rodinu musí každý postarat sám“.³⁴ Výběr jiného druhu zaměstnání je spojen s řadou faktorů, které je možné plně chápat. Pasterectví sobů je náročné z hlediska přírodních podmínek a chybí zde civilizační „výdobytky“ pohodlného života. Ne každý příslušník těchto národů je v současné době schopen a ochoten se zabývat těmito činnostmi. Přizpůsobit se náročným podmínkám tundry a tajgy není snadné. Myšlenka, že příslušníci Původních malých národů mají zcela „automaticky“ zájem pokračovat v tradičních pracích, je však obecně velmi rozšířená. Jde o nesprávný stereotyp, který zásadně zkrsluje pohled na příslušníky Původních malých národů. Studenti z řad těchto národů mají zájem o přibližně stejná zaměstnání, jako jejich ostatní spolužáci. Populární zaměstnání se v tomto směru neliší ani v tomto autonomním okruhu, ani na federální úrovni. Zajímavá jsou pro ně zaměstnání s vysokými příjmy a vysokým sociálním statutem. Mezi studenty jsou také velmi často populární profese lékaře, žurnalisty a také učitele. Výjimku tvoří děti z tradičně orientovaných rodin zabývajících se pasterectvím sobů.

I pasterectví sobů je však velmi silně provázáno s „vnějším“ světem. Týká se ho řada dotačních programů a pomoc ze strany oblastních úřadů. Produkce sobího masa prostřednictvím jatek je také ovlivněna programy rozvoje autonomního okruhu. Rovněž zásobování a další pomoc kočovníkům se vykonává na základě dotační činnosti. Za dotační politikou JANA O, která se významně týká i Původních malých národů, stojí aktivní činnost úřadů autonomního okruhu a je umožněna zejména díky zdejším nalezištím plynu a ropy.

Kromě materiální kultury se u kočujících příslušníků Původních malých národů stále zachovává i tradiční duchovní kultura. Je nezbytné zdůraznit, že se nejedná o „teatrální“ vystoupení, jejichž cílem by bylo ukázat odlišnosti etnické kultury, ale že

32 Ibid.

33 BORODINA, L. V. Ekologija olen'ich pastbišč na Jamale, dostupné z: <<http://nsportal.ru/shkola/mezhdistsiplinarnoe-obobshchenie/library/ekologiya-olenikh-pastbishch-na-yamale>>, [2014].

34 „Děti, polučivšije obrazovanije v škole-intěrnatě, začastuju ně želajut vozvraščat'sja v tundru, k „trudnoj“ i „odnoobraznoj“ kočevoj žizni, gđe zabortit'sja o sebe i svojej sem'je prichoditsja samomu“; KVAŠNIN, Ju. N. Sovremennye etnopolitičeskije processy v Jamalo-Něněckom avtonomnom okruge, *Izvestija Altajskogo gosudarstvennogo universitěta*, Barnaul 68, 2010, 3–4, s. 101–108.

se rituály provádějí pro jejich samotný význam. Materiální i duchovní kultura, kterou ve městech můžeme vidět v některých představeních, je v tundře jejich reálným životem. Vedení hospodářství je u kočovníků natolik specifické, že většinu předmětů, které příslušníci Původních malých národů zabývající se pastevectvím sobů používají, si musí vyrobit sami. Jedná se o výrobu nart, čumů, šití oděvů a obuvi (z látek, sobích a jiných kožešin a kůží) a výrobu mnoha jiných předmětů naprosto nezbytných k životu v tundře a tajze.

V pastevectví sobů se do současné doby z tradičních způsobů hospodaření v Jamalněneckém autonomním okruhu zachovalo nejvíce tradičních prvků. Průběh roku kočovníků v tundře se zachoval téměř v té samé podobě, jako před staletími. Stejně tak, jako kdysi, se používá tradiční oděv a obuv. Kočovníci stále putují s jejich celoročně využívanými předměty, mezi které patří tradiční obydlí — čum a transportní prostředky — narty.

KOČOVNÍCI A TĚŽEBNÍ SPOLEČNOSTI

Těžební společnosti jsou někdy v médiích vykreslovány jako negativní prvek, který má vliv na Původní malé národy a jejich sociální situaci. Praxe ale ukazuje na skutečnost, že sociální situace příslušníků Původních malých národů je výrazně lepší v místech, kde probíhá průmyslový rozvoj, než v místech, kde těžební a jiné společnosti nepůsobí. Kromě státu totiž získávají příslušníci Původních malých národů finanční podporu právě od společností, které v jejich oblastech působí. Nejčastěji to jsou těžební sdružení. Společnosti příslušníkům Původních malých národů (nebo organizacím, které tito příslušníci vytvářejí) platí kompenzace za svoji činnost v oblastech tradičního způsobu života. „Snaží se domluvit se s lidmi z tundry, v případě, že vyjadřují svoji nespokojenost s pracemi týkajícími se rozvoje nalezišť ropy a plynu... Pokud se jedná o místa, která se nachází ve využití rodové obcí, tak s ní uzavírají hospodářskou dohodu o nevratné finanční pomoci za využití půdy obcí k průmyslovým účelům“.³⁵ Kromě toho se také často jedná i o nefinanční pomoc. „Také Něncům stává bydlení v obcích, zabezpečují je motory do lodí, sněžnými skútry, dieselovými generátory a výrobky a zbožím za velkoobchodní ceny. ... Takovým způsobem ve vesnici Chanymej již šest rodin členů Pjako-Purovské rodové obce žije v přízemních cihlových domech, zatímco jejich čumy, narty s věcmi a hospodářskými předměty jsou pod dozorem příbuzných, kteří žijí v tundře“.³⁶ Gazprom v roce 2011 „uvolnil na kom-

³⁵ „starajutsja dogovorit'sja s tundrovikami, kogda tě vyražajut nědovol'stvo veděnijem razrabotok něfti ili gaza ... Jesli ugod'ja nachodjatsja v sobstvennosti nacional'noj rodovoj obščiny, to s něj zaključajetsja ekonomičeskoje soglašenije ob okazanii bezvozmezdnoj finansovoj pomošči za ispol'zovanije obščinnoj zemli pod promyšlennuju razrabotku“. KVAŠNIN, Ju. N. Sovremennye etnopolitičeskie processy v Jamalo-Něněckom avtonomnom okruge, *Izvestija Altajskogo gosudarstvennogo universitěta*, Barnaul 68, 2010, 3–4, s. 101–108.

³⁶ „Takže něncam strojat žil'je v poselkach, obespečivajut ich lodočnymi motorami, sněgochodami, dizel'nymi elektrostancijami, produktami i tovarami po optovym cenam. ... Tak, v p. Chanymej uže šest' semej členov Pjako-Purovskoj rodovoj obščiny život v odnoetažnych kirpičnych domach,

penzační výplaty Původních národů Jamalu 765 mil. rublů“.³⁷ V případě, že těžební společnost začne realizovat projekt v oblasti, kde žijí příslušníci Původních malých národů, pak projednává výši kompenzací rodinám či občinám, které zde žijí a tyto oblasti využívají ke svým tradičním hospodářským činnostem. Tento postup probíhá i v JANAŮ. Jako příklad může posloužit rozvoj naleziště Bovaněnkovo v Jamalském rajónu. „Velikost kompenzačních plateb při realizaci projektu naleziště Bovaněnkovo činí přibližně 685,3 mil. rublů. V rámci těchto plateb se bere v úvahu rozměr škody přírodnímu a hospodářskému komplexu v souvislosti s odebráním pozemků“.³⁸ „Jsou to kompenzace rodinám původních národů, které jsou tím donuceny přejít k usedlému způsobu života. Očekává se, že peníze získá přibližně 165 rodin“.³⁹ Je zcela jasné, že se oblasti s velkými zásobami plynu a ropy budou rychle rozvíjet. Asociace Původních malých národů v JANAŮ, *Jamal — potomkam!*, tento postup, podle jejich vyjádření, chápe a klade důraz na zájmy svých příslušníků. „Uvědomujeme si, jaký význam má jamalský plyn pro celou zemi. Hlavní pro nás je, aby při rozvoji těžebního plynárenského průmyslu a plynovodů, nezůstali tundroví lidé sami se svými problémy. A nacházíme pochopení jak u administrace okruhu, tak i u vedení Gazpromu“.⁴⁰ Průmyslový rozvoj v oblasti ale samozřejmě také zmenšuje plochu, která je využívána k pastevectví sobů a má pochopitelně vliv rovněž na ekologickou situaci.

ZÁVĚR

Pastevectví sobů vzniklo jako osobitý hospodářský typ některých národů a navzdory historickému rozvoji se všemi dějinnými zlomy se do současné doby dochovalo v téměř nezměněné podobě. Nejzásadnější změny se uskutečnily při intenzifikaci zemědělské činnosti v rámci kolchozů a sovchozů v období Sovětského svazu. Krizovou

a ich čumy, narty s veščami i chozjajstvennye prinadležnosti nachodjatsja pod prismotrom rodstvennikov, živuščich v tundre“. KVAŠNIN, Ju. N. *Sovremennyye etnopolitičeskije processy v Jamalo-Něněckom avtonomnom okruge, Izvestija Altajskogo gosudarstvennogo universitěta, Barnaul 68, 2010, 3-4, s. 101-108.*

37 „*napravil na kompensacionnye vyplaty korennyj narodam Jamala 765 mln rub“.* L'goty dlja korennych maločislennyh narodov v Rossii, dostupné z: <<http://www.stfond.ru/articles.htm?id=9403>>, [2013].

38 „*Summa kompensacionnyh vyplat pri realizacii projekta obustrojstva Bovaněnkovskogo mestorožďenija orijentirovočno sostavit 685,3 mln. rublej. V sostave kompensacionnyh vyplat učitjvajetsja summa uščerba prirodnomu i chozjajstvennomu kompleksu ot iz'jatija zemel'nyh učastkov“.* Kompensacionnye vyplaty „Gazproma“ pri realizacii „Bovaněnkovo“ sostavjat 685,3 mln. rublej, dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/News/Page/kompensacionnie-viplati-gazproma-pri-realizacii-proekta-bovanenkovo-sostavat-685-3-mln--ryblei>>, [2014].

39 „*Eto kompensacii dlja semej korennyh narodov, vynužďennyh perejti k osedlomu obrazu žizni. Ožidajetsja, što vyplaty polučat okolo 165 semej“.* Ibid.

40 „*My osoznajem značenije jamal'skogo gaza dlja vsej strany. Dlja nas glavnoje, čtoby pri stroitěl'stve gazovyh promyslov, gazoprovodov ljudi tundry ně ostalis' najedině so svoimi problemami. I my nachodim ponimanije kak v administracii okruga, tak i v rukovodstve „Gazproma““.* Jamal — potomkam!, dostupné z: <<http://reindeerherding.org/ru-blog>>, [2013].

situaci se pro pastevectví stal přechod od plánovaného hospodářství k hospodářství tržnímu. Oproti poklesu stád sobů prakticky v celé Ruské federaci, v Jamaloněněckém autonomním okruhu došlo k takovému navýšení počtu sobů, že takto velká stáda začala ohrožovat obnovitelnost pastvin a tím (do jisté míry) i vlastní existenci. Velký vliv na chov sobů má rovněž rozvoj průmyslu, zejména těžební, v důsledku jehož činnosti jsou pastevcům odjímány části pastvin a jenž přispívá k ekologickému znečištění pastvin a vodních zdrojů. U národů, které jsou s pastevectvím spojeny, se životní situace zvyšuje díky sociální pomoci ze strany orgánů autonomního okruhu a díky dotacím a kompenzacím ze strany společností, které v těchto oblastech působí. Pastevectví sobů je velmi pevně provázáno s těmito národy a na jeho dalším zachování je závislý i jejich osud. Právě kočovnictví umožnilo zachovat prvky jejich tradiční materiální a duchovní kultury, a to prostřednictvím určité izolace. Navzdory této izolaci jsou ale tyto národy propojeny s vnějším světem. Část jejich příslušníků si v současné době již nedokáže představit tradiční způsob kočování. Na tento stav má vliv i výuka v internátech, kde je dětem umožněn pohodlný způsob života obvyklý ve městě. Přesto však existuje skupina lidí, kteří si jiný způsob života než kočovný nedokáží představit. Další rozvoj kočovnictví je omezován především v oblastech, ve kterých je ohrožena obnova pastvin a naopak podporován v jižních částech Jamaloněneckého autonomního okruhu, kde jsou k dispozici volné pastevní kapacity. Současné strategické úvahy o podpoře chovu sobů jako alternativě svépomoci v krizových situacích, dávají tomuto způsobu života poměrně zajímavé perspektivy.

REINDEER HERDING IN YAMALO-NENETS AVTONOMNIY OKRUG

Article is devoted to herding reindeer, which is one of the most characteristic traditional economic activities of the indigenous peoples in Yamalo-Nenets avtonomniy okrug in Russian Federation. Described is economic benefits to indigenous peoples and benefits as planned agricultural activities. The article deals also with the traditional annual reindeer nomadic cycle in tundra and also tell about importance of nomadism to preserve traditional culture through an isolated nomadic way of life. Finally talks about ways of solutions to today's most pressing problems of contemporary reindeer herding in territories of Yamalo-Nenets avtonomniy okrug.